AUT, XLV, 2007, p. 175-180

ACTE DE LIMBAJ SPECIFICE LIMBAJULUI RELIGIOS ROMÂNESC

de

Nadia OBROCEA

Prefigurată[1] în Platon[2], Aristotel, în cercetările de logică ale lui Gottlob Frege şi Bertrand Russell[3], în *Tractatus logico-philosophicus* al lui Ludwig Wittgenstein[4], în *Sprachtheorie* a lui Karl Bühler[5], în lucrările lui A. Reinach[6] şi ale lui Alan Gardiner[7], teoria actelor de limbaj[8] a cunoscut două modele sistematice, devenite clasice, în lucrările lui John Langshaw Austin[9] şi John Searle[10].

Acest articol îşi propune să prezinte coordonatele fundamentale ale unei analize a limbajului religios românesc ortodox[11] (în varianta sa de limbaj de cult), din perspectiva teoriei actelor de limbaj. În continuare, vom lua drept reper teoria actelor de limbaj dezvoltată de John Searle, precum şi terminologia aferentă acestei teorii. Menționăm că o abordare a limbajului de cult (românesc – ortodox şi catolic) din perspectiva teoriei actelor de limbaj nu s-a mai realizat, dar că acest tip de limbaj se pretează în mod firesc la o astfel de cercetare.

---

[1] Cf. Vlad Alexandrescu, în *Prefață* la John Langshaw Austin, *Cum să faci lucruri cu vorbe*, Piteşti, Paralela 45, 2005.

[2] Platon, *Sofistul*, în *Opere complete*. IV. Ediție îngrijită de Petru Creția, Constantin Noica şi Cătălin Partenie, [Bucureşti], Humanitas, 2004.

[3] Gottlob Frege, *Über Sinn und Bedeutung*, în „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik", 100, 1892, p. 22-50 şi Bertrand Russell, *Signification et vérité*, Paris, Flammarion, 1969.

[4] L. Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, Routledge & Kegan Paul, Londra, 1961.

[5] Karl Bühler, *Sprachtheorie: Die Darstellungsform der Sprache*, Jena, G. Fischer, 1965.

[6] A. Reinach, *Über den Ursachenbegriff im geltenden Strafrecht*, Leipzig, J. A. Barth, 1905.

[7] V. şi A. Reinach, *Über den Ursachenbegriff im geltenden Strafrecht*, Leipzig, J. A. Barth, 1905.

[8] Vom utiliza terminologia franceză, act de limbaj, şi nu pe cea anglo-saxonă, act de vorbire.

[9] John Langshaw Austin, *Cum să faci lucruri cu vorbe*, ed. cit.

[10] John Searle, *Speech Acts*, Cambridge, Cambridge University Press, 1969.

[11] Menționăm că în cercetările noastre am supus analizei inclusiv limbajul de cult catolic (romano-catolic şi greco-catolic), dar la rezultatele acestei analize ne vom referi într-un articol viitor.

BDD-A6399 © 2007 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:16 UTC)

Este incontestabil faptul că limbajul religios, în varianta sa de limbaj de cult, se caracterizează printr-o capacitate fundamentală de a realiza acţiuni şi lucruri, prin intermediul cuvintelor. Această calitate a limbajului de cult poate fi corelată, într-o primă instanţă, cu funcţia harismatică, sacramentală sau sfinţitoare a cultului[12]. „Scopul acesta al cultului se realizează îndeosebi prin serviciul *sfintelor taine* sau al *ierurgiilor* [...]”[13]. Prin intermediul sfintelor taine se poate realiza sfinţirea credincioşilor: „*Tainele* sau sacramentele, în număr de şapte, reprezintă tocmai «atingerea» lui Dumnezeu de către om din iniţiativa şi milostivirea Creatorului. În acest sens, *Tainele* sunt eminamente creştine: ele sunt lucrarea eficace a harului izvorând din umanitatea îndumnezeită a lui Hristos, Care Se împărtăşeşte, ca anticipare a împărăţiei Sale eshatologice, printr-un rit de sfinţire săvârşit de slujitorii bisericeşti în şi prin puterea Duhului Sfânt”[14].

În cadrul cultului creştin ortodox, Sfintele Taine, euharistia, botezul, mirungerea, spovedania, maslul, cununia, hirotonia[15], sunt realizate prin intermediul unor acte de limbaj, dublate, în planul acţiunii propriu-zise, de gesturi corespunzătoare. Cultul nu este realizat numai prin acţiuni sau acte, ci şi prin acte de limbaj. În biserică, sfinţirea credincioşilor, realizată în cadrul Sfintelor Taine, nu este posibilă decât prin intermediul *limbajului*. În acest sens, reţinem câteva exemple de acte

[12] Există trei scopuri sau funcţii fundamentale ale cultului divin (public): harismatic, latreutic şi catehetic. V. Preot Prof. Dr. Ene Branişte, *Liturgica generală. Cu noţiuni de artă bisericească, arhitectură şi pictură creştină*, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1993, p. 662-666. V. şi Pr. Prof. P. Vintilescu, *Curs de Liturgică Generală* (litografiat), Bucureşti, 1940.

[13] Preot Prof. Dr. Ene Branişte, *op. cit*., p. 63.

[14] Preot Prof. Dr. Ion Bria, *Dicţionar de teologie ortodoxă. A-Z*. Tipărit cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ediţia a II-a, revizuită şi completată, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1994, p. 369. V. şi Maxim Mărturisitorul, *Mystagogia*, P.G., 91, 664-665, *apud Învăţătură de credinţă creştină ortodoxă*. Tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române şi cu binecuvântarea şi purtarea de grijă a Înalt Prea Sfinţitului Justinian, Patriarhul României, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1952, p. 215: „Precum Dumnezeu făcându-le toate şi aducându-le la existenţă cu puterea Sa infinită, le ţine, le adună şi le circumscrie pe toate şi le strânge laolaltă şi cu Sine, prin providenţă..., în acelaşi fel Biserica se arată făcând acelaşi cu Dumnezeu, ca un chip, cu arhetipul”.

[15] V. Sfântul Chiril al Alexandriei, Cartea a unsprezecea. *Despre preoţie şi că preoţia cea după lege era chip al celui în Hristos*, Cartea a douăsprezecea. *Despre preoţie*, Cartea a treisprezecea. *Iarăşi despre preoţie*, în *Scrieri*. Partea întâia, Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri*. Partea a doua. *Glafire*. Carte tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, p. 373-471.

BDD-A6399 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:16 UTC)

de limbaj, directe sau indirecte, specifice Sfintelor Taine din cultul creştin ortodox: botezul, mirungerea, euharistia, spovedania, cununia etc. Actele de limbaj respective sunt de tip declarativ (în terminologia lui John Searle), adică acte de limbaj prin intermediul cărora se schimbă o anumită stare de lucruri.

Exemple: botezul (*Se **botează** robul lui Dumnezeu (N) în numele Tatălui. Amin.* La a doua afundare: *Şi al Fiului. Amin.* Iar la a treia afundare: *şi al Sfântului Duh. Amin. Acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.*)[16], mirungerea (***Se unge** robul lui Dumnezeu (N) cu untdelemnul bucuriei, în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.*)[17], euharistia: (*Se **împărtăşeşte** robul lui Dumnezeu, diaconul (**N**), cu Cinstitul şi Sfântul Sânge al Domnului şi Dumnezeului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor sale şi spre viaţa de veci.*)[18], spovedania (*Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos, cu harul şi cu îndurările iubirii Sale de oameni, **să te ierte** pe tine fiule (N), şi să-ţi lase ţie toate păcatele. Şi eu, nevrednicul preot şi duhovnic, cu puterea ce-mi este dată, **te iert** şi **te dezleg** de toate păcatele tale, în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. Amin.*)[19], cununia (***Cunună**-se robul lui Dumnezeu (cutare) cu roaba lui Dumnezeu (cutare), în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh.; **Cunună**-se roaba lui Dumnezeu (cutare) cu robul lui Dumnezeu (cutare), în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh.*)[20] etc.

O mare parte din actele de limbaj existente în limbajul de cult sunt de tip declarativ[21] (verdictiv, în terminologia lui Austin[22]), adică prin care se modifică o stare de lucruri, „care cer existenţa unei instituţii extralingvistice, adică un sistem de reguli (instituţionale, sociale şi comportamentale) care se adaugă la cele ale limbajului”[23]. În cazul actelor de limbaj declarative, condiţiile de satisfacere[24] sau de reuşită vizează faptul că, prin intermediul actului de limbaj, cel care produce actul de limbaj respectiv are puterea de a transforma în adevăr conţinutul propoziţional[25], prin urmare, de a modifica realitatea. În cazul actelor de

[16] *Molitfelnic. Cuprinzând slujbe, rânduieli şi rugăciuni săvârşite de preot la diferite trebuinţe din viaţa creştinilor*, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, 2002. Disponibil la www.crestinortodox.ro.
[17] *Ibidem.*
[18] *Ibidem*.
[19] *Ibidem*.
[20] *Ibidem*.
[21] V. John Searle, *op. cit.*
[22] V. John Austin, *op. cit*.
[23] Olesea Botnaru, *Verbele performative în limba română*. Teză de doctorat, Chişinău, 2007, p. 39.
[24] D. Vanderveken, *Meaning and Speech Acts*, Cambridge, University Press, 1990, p. 132 ş.u.
[25] V. John Searle, *op. cit.*

BDD-A6399 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:16 UTC)

limbaj din cadrul Sfintelor Taine, actul de credinţă[26] trebuie să existe în mod obligatoriu, pentru rezultatul actului de limbaj respectiv. „Caracteristica acestei clase de acte este că îndeplinirea reuşită a unuia dintre membri instaurează corespondenţa voită între conţinutul propoziţional şi realitate. În cazul acestor acte, se cere existenţa unor instituţii, adică existenţa unui sistem de reguli ce se adaugă regulilor constitutive ale limbajului [...]”[27].

În continuare, ne vom referi şi la alte acte de limbaj existente în limbajul de cult ortodox, care pot fi considerate fundamentale pentru cult.

Rugăciunea ca parte integrantă a cultului religios, deţine, prin excelenţă, o componentă lingvistică[28], fiind un act de limbaj. Rugăciunea însăşi, „ridicarea minţii şi voii noastre către Dumnezeu”[29], poate să conţină un act de limbaj specific, de pildă verbul performativ *a se ruga* – fenomen de reflexivitate a acţiunii propriu-zise în acţiunea verbală. În limba română, verbul *a (se) ruga* este un performativ de tip directiv[30], formând un act de limbaj în care cel care îl produce încearcă să-L determine pe Dumnezeu să acţioneze asupra sa. În cadrul cultului divin, verbul *a (se) ruga* este utilizat în mod frecvent, prin intermediul lui credincioşii cerând şi implorând mila lui Dumnezeu.

Exemplu: *Îngerule cel sfânt al lui Hristos, către tine cad şi* ***mă rog****, păzitorul meu cel sfânt, care eşti dat mie de la Sfântul Botez spre păzirea sufletului şi a păcătosului meu trup*[31].

Deosebit de important este faptul că şi virtuţile creştine[32] – credinţa (chiar şi iubirea[33]), speranţa – devin, în cultul religios, acte de limbaj.

---

[26] V. Olesea Botnaru, *op. cit*., p. 46. „Astfel într-un act de vorbire declarativ enunţarea este modelată, pe de o parte, de regulile declarative (enunţarea unei propoziţii implică faptul că vorbitorul crede în conţinutul acesteia), iar pe de alta, – de transferul de convingeri (un agent acceptă convingerile altui agent dacă acestea corespund celor anterioare)”.

[27] Elena Dragoş, *Introducere în pragmatică*, Cluj, Casa Cărţii de Ştiinţă, 2000, p. 29.

[28] Există trepte superioare ale rugăciunii în care dimensiunea lingvistică este diminuată sau eliminată, în favoarea *trăirii religioase*, sau în care se contopeşte cu aceasta.

[29] Evagrie Monahul, *Cuvânt despre rugăciune*, în *Filocalia*, vol. 1, audio. Disponibil la www.resurse-ortodoxe.ro.

[30] Cf. Olesea Botnaru, *op. cit*., p. 113, 118: „*A se ruga* înseamnă a implora pe Dumnezeu sau altă fiinţă sacră (condiţie a conţinutului propoziţional)”.

[31] *Molitfelnic. Cuprinzând slujbe, rânduieli şi rugăciuni săvârşite de preot la diferite trebuinţe din viaţa creştinilor*, ed. cit.

[32] V. Maxim Mărturisitorul: „Căci credinţa este temelie celor de după ea, adică a nădejdii şi a iubirii, dând subzistenţă sigură adevărului. Iar nădejdea este puterea care leagă extremele, adică credinţa şi iubirea. Ea arată prin sine ceea ce e crezut totodată ca vrednic de iubit şi ne învaţă să străbatem prin ea calea spre aceea. În sfârşit, iubirea este împlinirea acelora, cuprinzând întreg ultimul conţinut vrednic de dorit şi dându-le acelora (credinţei şi nădejdii) odihna mişcării în El, întrucât în locul credinţei că este şi al nădejdii că va veni, dă bucuria de El ca prezent”, în *Despre iubire*, în *Scrieri*. Partea a doua. *Scrieri şi epistole hristologice şi duhovniceşti*. Carte tipărită cu aprobarea Sfântului Sinod al

BDD-A6399 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:16 UTC)

Acestea, pe lângă faptul că presupun şi implică acte propriu-zise, exprimă, într-o anumită măsură, sentimentele persoanei care le practică ori şi le asumă.

Generic vorbind, credința, iubirea, speranța pot fi redate prin limbaj, prin acte de limbaj explicite: *cred* şi *nădăjduiesc*. În rugăciune, „declararea" poziției unei persoane în raport cu Dumnezeu, cu virtuțile creştine, exprimarea trăirii religioase asumate, este un act de necesitate.

Interesant este faptul că în limbajul religios credința însăşi devine act de limbaj. Credința trebuie mărturisită, aşa cum este menționat în *Simbolul credinței* sau *Crezul*: ***Cred** într-Unul Dumnezeu Tatăl Atotțiitorul, făcătorul cerului şi al pământului, al tuturor văzutelor şi nevăzutelor […]*[34]. În plan lingvistic, credința poate fi simbolizată prin termenul *crede*, utilizat cu valoare performativă (*cred*). Astfel, putem spune că avem de-a face cu o dublă semioză: actul de limbaj pare a fi o reprezentare lingvistică a actului credinței, care, la rândul său, se instituie într-o multitudine de acte specifice simbolizatoare ale credinței. Credința[35] în Dumnezeu este „[...] primirea de către noi ca adevărate, pe bază de încredere în Dumnezeu şi pe baza unei vederi sufleteşti, a tuturor adevărurilor pe care le avem prin Descoperirea mai presus de fire, în vederea mântuirii noastre"[36]. În studiile de dogmatică, este subliniată aceeaşi idee: „Cuvântul *cred* înseamnă că primesc şi mărturisesc ceea ce învață Biserica despre Dumnezeu"[37].

În limbajul de cult, termenul *a crede* este un performativ de tip expresiv, acesta având rolul de a exprima, cel puțin din punct de vedere formal, poziția şi atitudinea credinciosului față de Dumnezeu. Actele de limbaj expresive specifice cultului creştin ortodox trimit la funcția latreutică a acestuia: „Astfel, dacă plecăm de jos în sus, sau dacă avem în

---

Bisericii Ortodoxe Române. Traducere din greceşte, introducere şi note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1990, p. 29.

[33] În limbajul de cult catolic.

[34] *Molitfelnic. Cuprinzând slujbe, rânduieli şi rugăciuni săvârşite de preot la diferite trebuințe din viața creştinilor*, ed. cit.

[35] V. Sfântul Vasile cel Mare, *Despre credință şi nădejde*, în Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri*. Partea a doua. *Asceticele*. Carte tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Traducere, introducere, note şi indici de Prof. Iorgu D. Ivan, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1989, p. 498. V. şi Teofil al Antiohiei, în *Trei cărți către Autolic*, în *Apologeți de limbă greacă*, ed. cit., p. 267-350; Fericitul Augustin, *op. cit*., p. 293: „Înaintează în mărturisire credința mea şi spune-i Domnului Tău: Sfinte, Sfinte, Sfinte, Doamne Dumnezeul meu, în numele Tău ne-am botezat, Tată, Fiule şi Duhule Sfinte, în numele Tău botezăm, Tată, Fiule şi Duhule Sfinte […]"; *Este adeverirea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute* (Evrei, 11, 1).

[36] *Învățătură de credință creştină ortodoxă*, ed. cit., p. 45.

[37] *Ibidem.*

BDD-A6399 © 2007 Editura Universității de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:16 UTC)

vedere subiectul cultului, adică pe om (sau Biserica, din care face el parte), atunci scopul cel dintâi al cultului este scopul latreutic, adică adorarea lui Dumnezeu şi exprimarea sentimentelor noastre de evlavie, de respect, recunoştinţă, admiraţie şi dragoste faţă de El sau faţă de persoanele şi lucrurile sfinte pe care le cinstim în raport cu El”[38].

Totuşi, nu poate fi ignorată şi componenta comisivă a actului de limbaj *a crede*, deoarece, prin intermediul său, credinciosul îşi asumă un anumit comportament viitor, conform cu credinţa în Dumnezeu.

Speranţa, virtute creştină, „dar dumnezeiesc”[39], „dorul şi aşteptarea cu încredere a împlinirii tuturor bunătăţilor, făgăduite de Dumnezeu omului care face voia Lui, fiindcă Dumnezeu este credincios în tot ceea ce făgăduieşte”[40], devine, în limbajul de cult catolic, un act de limbaj de tip expresiv. Recunoaştem, de asemenea, în subsidiar, o nuanţă directivă şi chiar una comisivă a acestui act de limbaj, deoarece speranţa în Dumnezeu presupune încrederea credincioşilor că Dumnezeu îşi va revărsa mila şi iubirea Sa asupra lor, iar credincioşii îşi asumă angajamentul de a nu uita de Dumnezeu, de a trăi într-o permanenţă comuniune cu El, de a nu cădea în deznădejde.

Exemplu: *Tu pe aceştia preamăreşte-i cu dumnezeiasca Ta putere şi nu ne lăsa pe noi cei ce* ***nădăjduim*** *în Tine*[41].

În concluzie, subliniem faptul că limbajului de cult (ortodox) îi sunt specifice anumite acte de limbaj, precum botezul, mirungerea, euharistia, spovedania, cununia etc., care trimit la Sfintele Taine. De asemenea, în cultul creştin ortodox, rugăciunea, dar şi virtuţile creştine, precum credinţa şi speranţa, devin acte de limbaj.

ACTES DE LANGAGE SPECIFIQUES DU LANGAGE RELIGIEUX ROUMAIN

(Résumé)

L’article se propose de présenter quelques actes de langage spécifiques au langage religieux roumain orthodoxe, tels que le baptême, l’eucharistie, le mariage, etc., mais aussi la prière, la foi, l’espérance.

[38] Preot Prof. Dr. Ene Branişte, *op. cit*., p. 62.

[39] Sfântul Macarie Egipteanul, *Scrieri. Omilii duhovniceşti*. Carte tipărită cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Traducere de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu. Introducere, indici şi note de Prof. Dr. N. Chițescu, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992, p. 156.

[40] *Învăţătură de credinţă creştină ortodoxă*, ed. cit., p. 13.

[41] *Molitfelnic. Cuprinzând slujbe, rânduieli şi rugăciuni săvârşite de preot la diferite trebuinţe din viaţa creştinilor*, ed. cit.

BDD-A6399 © 2007 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:55:16 UTC)